

# DE WEERMAG AS INSTRUMENT IN DIE DERDE WÊRELD

Lt F C de BEER\*

In many Third World developing countries the military structure is a more organised, progressive, technically advanced institution than the civilian administrative bureaucracy. Here the soldier is weaned from his overriding sense of tribal identity, is trained in a national citizenship, gains the necessary self-confidence to be of use in facing the tensions and problems inherent in the struggle for greater development, and receives some measure of technical training. In many recently independent African countries the ineffectiveness of civilian bureaucracies has precipitated military involvement in national government. The writer of this article comments on this kind of military role and on the effectiveness of military involvement in fostering economic and political development. By means of comparison he touches on the role of the South African Defence Force in the development of the Caprivi and Kavango areas of South West Africa.

## Inleiding

Kan die militêre burokrasie 'n bydrae tot die ontwikkeling van minderontwikkelde lande lewer? Daar moet gelet word op die Weermag as een van die modernste instellings in die minderontwikkelde wêreld. Die 'agterlikheid' van die burgerlike burokrasie en die samelewing lei tot frustrasie onder die militêre (*military*) wat dikwels aanleiding gee tot die ontstaan van militêre regimes en militêre administratiewe alliansies. Weens die militêre dissipline is die weermag in staat om orde te herstel, ('n vereiste vir ekonomiese groei) en kan die weermag 'n besliste bydrae maak tot administratiewe ontwikkeling. As stimulus vir politieke ontwikkeling is die weermag se rol beperk tot die van 'n balansfaktor. Vir 'n militêre regime is dit uiters moeilik om politieke ontwikkeling aan te moedig en dan politieke gesag *ordelik* aan 'n burgerlike regering oor te dra.

Ter inleiding enkele gedagtes oor die aard van die burokrasie se politieke rol.

### Aard van die Burokrasie se Politieke rol

Die burokrasie kan op verskeie maniere politieke ontwikkeling stimuleer. Die aanstel van 'spoils' in die burokrasie is een metode. Dit beteken net dat 'n goeie politieke partywerker vir sy diens aan die party beloon word deur bevordering in die burokrasie te kry. Selfs in die ontwikkelde Verenigde State word van dié metode gebruik gemaak (in Suid-Afrika ook?!) Dit kan natuurlik administratiewe onbevoegdheid in die hand werk, maar: '... what is lost in administrative efficiency through spoils may be gained in political development.'<sup>1</sup>

In teenstelling met die koloniale gebruik om die klem op gedesentraliseerde administratiewe instellings te plaas, het die klem in die vrygeworde kolonies na die sentrale bestuur verskuif. Plaaslike selfregering (dorp, provinsie) is so genegeer dat die oorgrote deel van die bevolking weinig sinvolle deel in die regering het. Projekte op plaaslike vlak word gewoonlik onder die sentrale regering se leiding gedoen. Die plaaslike bevolking word dus die geleentheid tot deelname grootliks ontsê. Deur die plaaslike regering en administrasie te versterk kan politieke sosialisering en ontwikkeling gestimuleer word.<sup>2</sup>

Finansiële beheer in ontwikkelende lande gee dikwels aanleiding tot korrupsie en 'n versterking van die burokrasie ten koste van die wetgewende gesag. Dikwels word 'n groot deel van die staatsinkomste verkry van mense wat geen konstitusionele verteenwoordiging geniet nie, bv die Indiërhandelaars in Uganda. Hierdie mense betaal dan eerder omkoopgeld aan die belastinggaarders as om 'n nog groter deel aan die regering te betaal. Buitelandse finansiële hulp versterk ook die burokrasie wat dit moet administreer. Die 'beursie' word dus nou deur die burokrasie in plaas van deur die wetgewers beheer.

Dis duidelik dat die burokrasie 'n sterk posisie in die minderontwikkelende lande beklee en juis daarom behoort dit 'n gunstige bydrae tot die lande se ontwikkeling te lewer. 'n Korrupte siviele buro-

\*Lt F.C. de Beer (BA) is tans in beheer van Rekordbestuur by Dokumentasiediens.

1. J. La Palombara (red): *Bureaucracy and Political Development*. (Princeton, 1963) pp 128-129
2. *Ibid.*, p 138-139

krasie is gevolglik baie keer die oorsaak van 'n militêre staatsgreep. 'n Militêre burokrasie wat redelik gedissiplineerd en georganiseerd is, neem dan oor.

### Ontstaan vandie Militêre Regime

Faktore wat tot die ontstaan van militêre regimes in ontwikkelende lande bydra, word gevind in die kulturele, sosiale en politieke strukture van die lande. Ontwikkelende lande het dikwels 'n heterogene bevolking. Lojaliteit bestaan teenoor die stam of etniese groep eerder as teenoor 'n land of nasie. Gevolglik is dit moeilik om enkele sterk politieke partye te vestig. Tensy daar 'n eksterne krag is (bv militêre bedreiging) wat die bevolking saambind, sal die verdeeldheid soveel duideliker wees. Verder gebeur dit ook dat gesagsbekleërs 'n bepaalde stam(me) bevoordeel, waardeur ander groepe bedreig en verontreg voel en opposisie vir die bestaande gesag vorm. Dit was waarskynlik 'n faktor wat tot die val van dr Milton Obote in Uganda gelei het, aangesien hy die Lango- en Acholi-stamme bo die groter Buganda stam bevoordeel het.<sup>4</sup>



'n Lid van die Suid-Afrikaanse Kleurlingkorps verleen mediese hulp.

In ontwikkelende gemeenskappe bepaal klassestand en opvoeding meesal of jy in die ryk of arm klas val. Daar is egter intelligente persone in die arm klas, wat noodgedwonge 'n loopbaan in die weermag moet volg. Die weermag bestaan dus in 'n mate uit 'n groep politiek-bewuste en gefrustreerde persone.

Opvoedkundig gesproke bestaan die bevolking uit drie groepe. Die grootste groep bestaan uit die kultuurvaste en nie-onderwysde persone. Hulle is die stem-vee. Dan die intellektueles. Onder hulle is 'n groep onder die waan dat hulle los van hul bygelowige kultuur is, en wat dikwels baie krities teenoor die politieke leiers is. Die groep intellektueles wat wel met die politiek gemoeid is, sien hulself eerder as nasionale leiers wat meer oor hul land se inter-

nasionale aansien as oor 'oor die mense in die bos' bekommerd is. Die derde groep bestaan uit die 'tegniese en uitvoerende intellektueles'. Hulle is die meer gespesialiseerde en professionele mense wat ook die jongergarde in die leër verteenwoordig. As die burgerlike politici dan 'n gemors maak, voel hulle geafronteer en wil hul eie krag uittoets.<sup>5</sup>

Die verskil tussen die ontwikkelde stadsgebied en onontwikkelde platteland veroorsaak ook konflik. Die jong offisersklas wat in baie gevalle die kinders van kleinboere en -handelaars van die platteland is, merk die verskil op. Politiek en verstedeliking word saam geïdentifiseer wat vir hulle dan *nie* na die oplossing vir die landsprobleme lyk nie.

Die ekonomiese faktor speel in alle gemeenskappe 'n deurslaggewende rol. Die noodsaak van ekonomiese ontwikkeling word dikwels deur die intellektueles en die politici ingesien. Weens tekort aan kapitaal en ondernemerskap moet die staat die rol van entrepreneur op hom neem. Gevolglik moet die burokrasie vergroot word en so word die kans vir korrupsie ook verhoog. Iets waarvoor die militêre baie sensitief is.<sup>6</sup>

Die kulturele en politieke struktuur verskaf nog 'n paar faktore wat tot die ontstaan van 'n militêre regime kan lei. In tradisionele gemeenskappe word nog veel waarde geheg aan stamverwantskap, afstamming en voorvaderskultusse. Die gemeenskap het dus 'n beperkte lewensuitsig. Nasionale eenheid, identiteit en simbole is buite hul ervaringsveld. Die jong militêre wat uit sulke gemeenskappe kom, leer in die weermag van die nuwe waardes. Hulle maak ook kennis met moderne wapens en metodes wat mettertyd tot 'n groter individualiteit lei. In werklikheid word die stamdisipline net deur die weermagdisipline vervang, maar die jong soldaat het tog 'n nuwe eiewaarde verkry.<sup>7</sup>

Vrygeworde state van die derde wêreld het op politieke vlak sekere instellings/gebruike uit die koloniale tydperk geërf, wat deur politieke ontwikkeling sou versterk word of verdwyn, onder andere

- Algemene stemreg, die grootste enkele faktor wat tot die vorming van 'n politieke gemeenskap lei.
- Die parlement, wat dikwels uit tweedeklas politici bestaan en baie kritiek van die jonger 'opposition minded' geslag kry. Dit laat baie parlementêre minderwaardig voel.<sup>8</sup>

3. F. Shills: *The Military in the political development of the new states* (Uit J.J. Johnson: *The role of the Military in underdeveloped countries!* (Princeton, 1962) pp 7 – 15

4. AMU Fiefstaff Report, 1970 (N.M. Miller: *Military coup in Uganda*), p 7

5. F. Shills: *op. cit.*, pp 18 – 23

6. *Ibid.*, p 26

7. *Ibid.*, p 36

8. *Ibid.*, p 37

Ten einde doelgerigte ontwikkeling teweeg te bring is 'n sterk politieke party of regering nodig. Koalisie-regerings is rampspoedig — dit is bewys in Italië. Angola se tussentydse regering was ook nie suksesvol nie. Die Portugese sou by onttrekking gesag aan 'n tussentydse regering bestaande uit die MPLA, FNLA en UNITA oorgee. Die ideologieë en stamgebondenheid van die drie groepe was egter onversoenbaar en met behulp van die Kubane is die MPLA gou as alleenheersers ingestel.

Die invloed van die sosiale, ekonomiese en kulturele faktore op die ontstaan van militêre regimes is groot, hoewel politieke frustrasies en ambisie net so 'n groot rol speel. Daar word beweer dat die omverwerping van Milton Obote se regime in Uganda die gevolg was van 'n gevoel onder Uganda se burgers dat Obote en sy 'hofamptenare' drinkpartye op staatskoste gehou het. Ander redes was dat Obote se geloofwaardigheid gely het onder sy sosialistiese verklaarings aan die een kant, en die kapitalistiese leefwyse van die politici aan die ander kant. Gedurende 'n tydperk van groot werkloosheid is die bevolking oorbelaas en was kospryse buite verhouding hoog — nog 'n rede vir die daling van Obote se gewildheid.<sup>9</sup> Ekonomiese, sosiale en politieke faktore in interaksie is dus dikwels verantwoordelik vir staatsgrepe in die minderontwikkelde wêreld.

### Die Weermag — 'n Moderne Instrument

Hulp wat aan ontwikkelende lande verleen word is bedoel om instellings daar te stel wat bronne effektief kan mobiliseer. Sodanige hulp word onder andere verleen op die gebied van die handel, mynwese, onderwys en administrasie. Tot dusver was die poging om 'n moderne weermag te vestig die suksesvolste.<sup>10</sup> Daar is 'n paar redes hiervoor. Die weermag is 'n instelling wat streng dissipline handhaaf — 'n gebruik wat aansluiting vind by die tradisionele stamdissipline. Gedurende die Tweede Wêreldoorlog het baie van die voormalige kolonies deelgeneem aan die oorlog en sodoende militêre kennis opgedoen. Die meeste weermagte in die ontwikkelende wêreld is geskoei op die lees van daardie oorlog se weermagte. In hierdie pre-industriële lande bestaan daar dus weermagte wat op tegniese vlak meer ooreenkoms toon met die weermagte van die tegnologiese wêreld, as enige ander instelling.<sup>11</sup>

Die weermag het ook 'n onwillekeurige moderniserende neiging. Omdat sy pogings in die toekoms, op kompeterende (aanvallende) weermagte gerig is, is hy altyd in kompetisie en aan die vernuwe. Die burokrasie besit nie hierdie eksterne mededinging nie. Daar bestaan nie die gevaar dat 'n buurland se burokrasie hom sal aanval en vernietig nie. Die

'aanslag' sal eerder uit die bevolking kom en daarom is burokrasieë soms geneig om ongewilde maatreëls te tref ten einde hul eie magposisie te beskerm. Terwyl die weermag in 'n globale kompetisie staan, reageer die burokrasie net op interne impulse.<sup>12</sup>

'n Faktor wat die moderne weermag bevoordeel is die verhoging van die status van soldate. Dit lei daartoe dat meer intelligente mense by die weermag aansluit, wat kan dien as stimulus vir verdere ontwikkeling.<sup>13</sup>

### Die Weermag as ontwikkelingsagent

In teenstelling met ander instellings wat moontlik ook verandering verlang, besit die weermag onderskeidende kenmerke wat hom meer dinamies en positief maak in die uitvoering van verandering. Drie kenmerke word onderskei. Weermagte is mededingende instellings wat meer kennis dra van internasionale standaarde en wat gevoelig is vir swakhede binne hul eie gemeenskappe. Verder is die weermag 'n doeltreffende masjien wat nie daagliks rekenskap van sy doeltreffendheid hoef te lewer nie. Die weermag kan hom dus toespits op modernisering en doeltreffendheid sonder in agneming van die bestaande werklikheid. Laastens, omdat die weermag tot 'n groot mate van die burgerlike wêreld afgeskei is, kan hy meer fokus op die standaarde van die ontwikkelende wêreld. Gevolglik word die weermag ongevoelig vir ontwikkelingsprobleme in ander dele van die samelewing.<sup>14</sup>

### Die militêr-administratiewe alliansie

Wanneer die weermag 'n bepaalde vlak van ontevredenheid bereik en homself sterk genoeg reken word 'n staatsgreep uitgevoer wat dikwels suksesvol is. Die militêres moet dan hul regering wettig en doen dit gewoonlik deur 'n alliansie met die burgerlike burokrasie aan te gaan. In werklikheid is die soldaat 'n staatsamptenaar wat 'n wapen ontvang het en opleiding om dit te hanteer. Letterlik 'n gewapende burokraat!

Omdat die weermag so 'n besondere deel van die burokrasie is, is die manier waarop hulle hul belange waarneem ('perceive') van groot belang. In die burokrasie word volgens sekere beginsels gehandel. Maar dit gebeur dat (eie) belang — meer

9. N.M. Miller: *op. cit.*, p 7

10. L.W. Pye: *Aspects of political development*, (Boston, 1966), p 174

11. *Ibid.*, p 176

12. *Ibid.*, p 178

13. *Ibid.*, p 176

14. *Ibid.*, pp 178–179

geld, verlof ensovoorts tog die oorhand kry. Wette word verander van 'n *middel* tot 'n *doel*.<sup>15</sup> Weens hul magsposisie is die weermag dus in 'n gunstige posisie om sy eie wil af te dwing. Dit is duidelik dat die wetgewer in baie ontwikkelende lande op die weermag steun vir die wettiging van sy gesag. Solank as wat die wetgewer landsake bevredigend hanteer en beslis die weermag se eie belange in gedagte hou sal die weermag nie maklik inmeng nie. Daarom geniet die weermag in die ontwikkelende wêreld so 'n relatief bevoorregte posisie.<sup>16</sup> Kom dit op stuk van sake dat die weermag wel oorneem, kan hy tot groot mate reken op die steun van die burokrasie.



*Kleurling kokke besig om te bak en ...*

Omdat die burokrasie berus op organisasie (wat ordelikheid impliseer) sal hy 'n poging om orde te herstel steun. Dat die militêres en die burokrate tot samewerking in staat is, is logies. Beide werk in feitlik dieselfde organisatoriese milieu en omdat albei met administrasie gemoeid is, sien hulle die wêreld uit dieselfde oogpunt. Ten spyte van die ooreenkomste, vind ons dat burokrasieë geneig is om in faksies te verdeel, en vind samewerking net plaas waar hulle gesamentlik bedreig word. Wanneer die militêres dus oorneem kan 'n onwillige burgerlike administrasie tot samewerking gedwing word.<sup>17</sup>

Die militêre burokrasie sal dan, waar die burgerlike burokrasie gefaal het, in die bevolking se behoeftes moet voorsien. En hierin word die belangrike aspek

van die 'revolution of rising expectations' na vore gebring. In wese kom dit neer op die verwagtings en griewe wat die stad by die bevolking skep. Die tweedeling van stad en platteland. En dit is waar die militêre burokrasie ontwikkelingstaak op hom moet neem — dit wil sê as hy sy eie belang kan oorbrug en soos in militêre sake in kompetisie met die wêreld kan kom.<sup>18</sup>

### **Doeltreffendheid van die Militêre Regimes om Politieke en Administratiewe ontwikkeling te bewerkstellig**

Na aanleiding van gevallestudies in 'n aantal Afrika-state, onder andere Nigerië, Ghana en Sierra Leone het William Gutteridge tot 'n paar gevolgtrekkings gekom. Hy bevind dat in die periode na staatsgreep in Frans- en Engelssprekende Afrika die organisasie en dag-tot-dag administrasie indrukwekkend was. In Nigerië was die militêre goewerneurs in staat om die ekonomie onder baie moeilike omstandighede aan die gang te hou. Die redelik eenvoudige militêre administrasieproses was ook heel doeltreffend in die onontwikkelde toestande van die gebied.<sup>19</sup>

Wat die politieke sy betref is daar 'n paar punte van belang. 'n Probleem wat wesenlik is, is om die politiek te 'verburgerlik'. Hiermee word bedoel dat die politieke gesag van die militêre- na 'n burgerlike regering oorgeplaas word. Die kruks van die probleem is om politieke partye te laat herleef en demokratiese instellings op te bou. In Ghana het Brigadier Afrifra 'n mate van sukses gehad. Hy was 'n selfverklaarde demokrat wat verkose regeringsinstellings wou laat herleef. In 1968 het hy voorbereidende stappe gedoen met die aanstelling van 'n 'verkiesings Kommissaris'. Ook is voorsiening gemaak vir 'n verkose Volksraad, aanvanklik op 'n nie-party grondslag. In Oktober 1969 word 'n burgerlike regering onder dr Busia ingestel, na 'n algemene verkiesing waaraan vyf partye deelgeneem het. Ekonomiese probleme het daartoe gelei dat Busia in 1972 in 'n militêre staatsgreep deur luitenant-kolonel Acheampong ontsetel is.<sup>20</sup>

Dit blyk dat militêre regerings as 'n tussentydse instelling kan slaag. Weens hul dissipline en organisasie lewer die militêre burokrasie 'n goeie bydrae tot administratiewe ontwikkeling. Op politieke vlak kan die weermag as 'n balansfaktor beskou word. As die burgerlike regering ekonomiese en sosiale

15. E. Feit: *The armed bureaucrats*, (In: *Military-administrative Regime and Political Development*) (Boston, 1973), p 9

16. *Ibid.*, p 10

17. *Ibid.*, pp 11 – 12

18. *Ibid.*, p 14

19. W.F. Gutteridge: *The military in African Politics*, (London, 1969), p 143

20. *Africa South of the Sahara 1975* (London), pp 357 – 358

wanorde laat ontstaan, korrupsie duld en die weermag bedreig laat voel is hulle sekerlik bereid om die regering oor te neem.

Buiten die genoemde aspekte moet die militêre burokrasie ook die rol van ontwikkelingsagent, of 'modernizing agent' oorneem. Die weermag kan werklik 'n doeltreffende moderniseringsagent wees, wat te danke is aan die sielkundige voorsprong wat hy op die 'buitewêreld' het. 'n Soldaat in die gemeenskappe is tot 'n sekere mate 'n ontwikkelde mens. Die proses van akkulturasie in die weermag geskied teen 'n versnelde tempo, maar ook in 'n konstante milieu wat die onsekerheid van bv die plattelander in die stad uitskakel. 'n Groot mate van sielkundige sekerheid en stabiliteit word sodoende verskaf.<sup>21</sup> In die proses van akkulturasie in die weermag word ook baie klem gelê op tegniese vaardighede. Dit is so omdat die moderne weermag 'n hoogs tegniese instelling is. Hierdie tegniese kennis kan dan met goeie gevolg angewend word in ekonomiese ontwikkelingsprojekte. Die voorbeeld van die vooroorlogse Japanse weermag word genoem, waar die weermag die hele gemeenskap van 'n sterk mannekragbron in die veld voorsien het.<sup>22</sup>

As moderniseringsagente op politieke gebied gee die weermag ook sy bydrae. 'n Mate van opleiding in burgerskap word verskaf. Die soldaat identifiseer homself met 'n groter politieke eenheid. Hy word geleer dat gebeurtenisse in sy gemeenskap plaasvind as gevolg van menslike besluite en nie deur die noodlot bepaal word nie. Die rekrut word dus bewus gemaak van die politieke dimensies in sy samelewing. In internasionale verhoudings en ontwikkelingsprojekte kan die ontwikkelende land se weermag ook 'n positiewe rol speel. Die weermag is nie altyd so ideologies gebonde en polities fyngewoelig soos die politici nie en is meer bereid om oor ontwikkelingsaangeleenthede te skakel. Militêre hulpverlening is dikwels die voorloper van ontwikkelingshulp op 'n wyer front.<sup>23</sup> Volgens een bekende skrywer kan die weermag 'n geleentheid en basis vir samewerking bied, maar die doelwit moet steeds wees om stabiele verteenwoordigende instellings en gebruike daar te stel.<sup>24</sup> Hierdie demokratisering van 'n ontwikkelende gemeenskap is 'n sistap van die werklike ontwikkelingsprobleem. As die ontstaan van verteenwoordigende instellings die gevolg van sodanige samewerking is, sal dit nie veel meer as 'n wit olifant wees nie. So 'n instelling moet by die aard en uit die volk self ontstaan. Bowendien kan ontwikkelende lande wat meesal etnies- en/of stamverdeel is, opvoedkundig agter is en ekonomies minderwaardig is hul nie die luukse van demokrasie ver-

oorloof nie. Kyk maar na die demokraties en 'ontwikkelde' Italië. Nietemin bly die weermag 'n belangrike kontakpunt.

Dit wil dus voorkom asof die weermag een van die instellings is wat die beste daarvoor toegerus is om die inisiatief en leiding in ontwikkelingsaangeleenthede te neem. Hy besit die sielkundige, tegniese en organisatoriese voorsprong en verder is hy ook deel van die burokrasie — hoewel 'n besondere deel. As ons die ontwikkelende wêreld in oënskou neem dan blyk dit dat die militêre regimes nie sleg gevaar het nie. Soos met alle gesagsvorms geskied is die filosoof se siening ook op die militêre van toepassing naamlik 'all power corrupts'.

### Slot

Meer prakties en nader aan die tuisfront is die ontwikkelingsbydra wat die Suid-Afrikaanse Weermag se eenheid, Burgersake, in Suidwes-Afrika lewer. In Caprivi en Kavango doen Nasionale Dienspligtiges diens as onderwysers en dokters, en verleen hulle hulp moet boerdery en die bou van paaië.

'Die doel hiervan is nie om net "grandiose" skemas vorendag te kom nie, maar om die mense selfvoorsienend te maak.'<sup>25</sup> Dus om die mense te leer om hulself te help. Die belangrikheid van die hulp word geïllustreer deur die feit dat die Departement van Onderwys en Werke van Caprivi slegs een tiende van hul huidige tempo sou kon handhaaf sonder die hulp van die Weermag.<sup>26</sup>

Nog 'n voorbeeld van positiewe hulp word gevind in die Omega-kamp. Daar word die Boesmans van 'n vaste tuiste voorsien. Onderwys en mediese dienste word ook daar verskaf. Die kindersterftesyfer onder hulle het reeds dramaties afgeneem. Buiten militêre opleiding ontvang hulle ook opleiding as kokke, bakkers, verpleegsters, skrynerkers, motorwerktuigkundiges en in ander vaardighede. Ook na die vrouens word omgesien. Hulle word geleer om te brei en te weef — sodanig so dat 'n klerefabriek reeds op Omega ontstaan het.<sup>27</sup> Wanneer die Weermag eendag uit hierdie gebiede onttrek word, kan die opleiding wat nou verskaf word miskien die basis en dryfveer vir selfontwikkeling word. Die stigting van 'inboorling' — eenhede kan op die langtermyn ook 'n stabiliserende en vernuwende uitwerking hê op die politieke en ekonomiese en maatskaplike ontwikkeling van Suidwes-Afrika.

21. L.W. Pye: *op cit.*, p 180

22. *Ibid.*, p 181

23. *Ibid.*, pp 182, 185–186

24. *Ibid.*, p 186

25. Suidwester, 3 Oktober 1977

26. *Ibid.*,

27. Post, 14 April 1978